СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

Международна научна конференция

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКИТЕ НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ XXI ВЕК

Свищов, 22 ноември 2024 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 80 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2024

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

Международна научна конференция

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКИТЕ НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ XXI ВЕК

Свищов, 22 ноември 2024 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 80 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2024

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Марин Маринов – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов
Проф. д.б.н. Диана Петкова – Председател на Съюза на учените в България
Проф. д-р Атанас Атанасов – Зам. ректор „Научноизследователска дейност и развитие на кадрите“ на СА „Д. А. Ценов“
Доц. д-р Красимира Славева – Председател СУБ – клон Свищов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Любка Илиева
Гл. ас. д-р Зоя Иванова

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Атанас Атанасов
Членове:
Проф. д-р Анета Денева
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Галина Чиприянова
Full Professor Carlos Coelho, PhD
Full Professor Jan Polowczyk, PhD
Full Professor Тадија Ђукић, PhD
Assoc. Prof. Tatiana Manasterska, PhD

НАУЧНИ СЕКРЕТАРИ

Доц. д-р Любка Илиева
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2522-2 - Печатно
ISBN 978-954-23-2523-9 - Онлайн

СЪДЪРЖАНИЕ

ИКОНОМИКС, ФИНАНСИ, ЗАСТРАХОВАНЕ, СОЦИАЛНО ДЕЛО

ОБЕКТ, ЦЕЛ И РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА СЪВРЕМЕННОТО НАЦИОНАЛНО СТОПАНСТВО
Проф. д.ик.н Росица Чобанова **7**

КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА НА ЕНЕРГИЙНАТА СИГУРНОСТ
Проф. д-р Андрей Захариев, докт. Илиан Илчев **15**

PARALLEL ANALYSIS OF THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE LARGE LISTED COMPANIES FROM THE TOURISM SECTOR
Prof. Stefan Simeonov, PhD, PhD student Alexey Gudev **22**

МОДЕЛЪТ ЗА АНАЛИЗ „ДЮ ПОНТ“ КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ОЦЕНКА НА ДЕЙНОСТТА НА ЖИВОТОЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев **32**

ЗА ЛИПСВАЩАТА ВРЪЗКА МЕЖДУ ДАНЪЧНАТА АВТОНОМНОСТ НА ОБЩИНИТЕ И МЕСТНАТА СТОПАНСКА АКТИВНОСТ
Доц. д-р Людмил Найденов **41**

ВЛИЯНИЕ НА НАРАСТВАЩАТА ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ НА ЖИВОТ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ГРАЖДАНИ ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ
Доц. д-р Николай Нинов **49**

ПАЗАРНИ ОСОБЕНОСТИ НА ПРОМЯНАТА НА УЧАСТИЕТО НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ВЪВ ФОНДОВЕТЕ ЗА ДОПЪЛНИТЕЛНО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова **58**

ПРОБЛЕМИ В РАЗВИТИЕТО НА ЗАСТРАХОВАНЕТО „КАСКО НА МПС“ НА БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Доц. д-р Румен Ерусалимов **66**

РОЛЯТА НА ВИСШЕТО ИКОНОМИЧЕСКО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ФОРМИРАНЕТО И ПОВИШАВАНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНАТА ГРАМОТНОСТ
Гл. ас. д-р Анелия Панева **73**

АНАЛИТИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ТОП 10 НА HEALTHTECH СТАРТЪПИТЕ В БЪЛГАРИЯ (СПОРЕД КЛАСАЦИИТЕ НА TRACXN)
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 80

РАЗВИТИЕ И СЪСТОЯНИЕ НА ОСИГУРЯВАНЕТО В УНИВЕРСАЛЕН ПЕНСИОНЕН ФОНД В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 91

ПАЗАРЪТ НА ТРУДА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД УМЕНИЯТА НА РАБОТНАТА СИЛА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 100

СТРЕС ТЕСТ НА ПУБЛИЧНИ ПРЕДПРИЯТИЯ ЧРЕЗ ALTMAN'S Z-SCORE МОДЕЛ
Ас. д-р Силвия Заркова 105

АНАЛИЗ НА СТРУКТУРАТА НА СОБСТВЕНИЯ КАПИТАЛ НА БАНКОВИЯ СЕКТОР В КОНТЕКСТА НА РЕГУЛАТОРНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ БАЗЕЛ III
Д-р Беатрис Любенова 111

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПАРАМЕТРИ НА ТРАНСПОРТНИЯ СЕКТОР - СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ
Докт. Васил Василев 123

ШОКОВИ ВЪЗДЕЙСТВИЯ НА ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА В БЪЛГАРИЯ И ЕС – ЕМПИРИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА
Докт. Горян Милев 131

ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ И ЕВОЛЮЦИЯ НА ДАНЪЧНАТА ОСНОВА В АГРАРНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – ЕМПИРИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА
Докт. Ивайло Здравков 141

СЪСТОЯНИЕ НА ГЛОБАЛНИЯ ПАЗАР НА НЕДВИЖИМИ ИМОТИ - ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Докт. Пламен Илиев 150

ИКОНОМИЧЕСКИ ОСНОВАНИЯ ЗА ДЪРЖАВНАТА НАМЕСА: МОДЕЛИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ И COVID-19
Докт. Станислав Младенов 159

РЕГИОНАЛНА КОНВЕРГЕНЦИЯ И ДИВЕРГЕНЦИЯ НА ЦЕНОВИТЕ РАВНИЩА НА НЕДВИЖИМИТЕ ИМОТИ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ТЕНДЕНЦИИ
Докт. Цондю Цондев 169

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, АНАЛИЗ, СТАТИСТИКА

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА СЧЕТОВОДНО ОТЧИТАНЕ НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ПРИХОДИ В ПЕНСИОННООСИГУРИТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА
Проф. д-р Атанас Атанасов 183

NEAR-EXACT DISTRIBUTIONS AND FINITE FORM REPRESENTATIONS: PROBLEMS THEY CAN SOLVE
Full Professor, Ph.D. & Hab., Carlos A. Coelho 190

НОРМАТИВНАТА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ ОТНОСНО ОПОВЕСТЯВАНЕТО НА НЕФИНАНСОВА ИНФОРМАЦИЯ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА НАДЕЖДНА ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА БАНКИТЕ
Доц. д-р Венцислав Вечев 198

SUSTAINABILITY REPORTING CHALLENGES IN THE CONTEXT OF CHANGES IN ACCOUNTING LEGISLATION
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD,
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD 204

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова 211

ПРОБЛЕМИ ПРИ ОТЧИТАНЕ НА ПРИХОДИТЕ И РАЗХОДИТЕ ПО ДОГОВОРИ ЗА СТРОИТЕЛСТВО
Доц. д-р Диана Крумова 218

COMPARATIVE ANALYSIS OF FINANCIAL INCLUSION IN ROMANIA, BULGARIA, AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA THROUGH THE FINANCIAL INCLUSION INDEX OF TRADITIONAL AND FINTECH SERVICES
Assoc. Prof. Eduard Hîrbu, PhD, Hîrbu Ana 226

ИКОНОМИЧЕСКИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 235

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА СЕЗОННИТЕ КОЛЕБАНИЯ В ПОСЕЩЕНИЯТА НА БЪЛГАРСКИ ГРАЖДАНИ В ЧУЖБИНА
Доц. д-р Пламен Петков, докт. Пламена Колева 247

ДОКЛАДВАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА НА БИЗНЕСА – СЪДЪРЖАНИЕ И АКТУАЛНИ НАСОКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Радосвета Кръстева-Христова 257

ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ПРИЕМА НА СТУДЕНТИ ПО АДМИНИСТРАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ И ИКОНОМИКА ЗА УЧЕБНАТА 2023 – 2024 ГОДИНА В Р БЪЛГАРИЯ
доц. д-р Росица Колева 266

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ОДИТОРСКИТЕ УСЛУГИ В УСЛОВИЯТА НА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 272

ОБЕЗЦЕНКА НА ВЗЕМАНИЯТА ОТ ПРОДАЖБИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Слави Генов 280

ВЛИЯНИЕ НА ДАНЪЧНИТЕ НЕСЪОТВЕТСТВИЯ ВЪРХУ ФИСКАЛНАТА СТАБИЛНОСТ
Гл. ас. д-р Жельо Желев 288

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПОСЛЕДИЦИ ОТ ПРИЛАГАНЕТО НА МЕЖДУНАРОДНИЯ СТАНДАРТ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ 9 В МУЛТИНАЦИОНАЛНИТЕ КОРПОРАЦИИ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ
Гл. ас. д-р Кирил Димитров 296

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ОБРАЗОВАНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В КОНТЕКСТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 302

НЕЗАВИСИМОСТТА НА ОДИТНИТЕ КОМИТЕТИ И ВЪТРЕШНИЯ ОДИТ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ
Докт. Румен Гъбов 308

АНАЛИЗ НА КЛЮЧОВИ АСПЕКТИ ОТ ОРГАНИЗАЦИОННАТА СТРУКТУРА НА НАЦИОНАЛНИЯ СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ
Докт. Цветозария Гатева 316

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ, ПЛАНИРАНЕ, ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

DIGITAL THREAT ANALYSIS
Professor Serghei Ohrimenco DSc, Associate Professor Lucia Gujuman, PhD, Valeriu Cernei 329

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ НА ПОДБОРА НА ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ В БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Проф. д-р Галина Захариева, докт. Маргарита Николова 336

GENERATION Z IN POLAND AND BULGARIA: CORE VALUES AND LIFE PRIORITIES
Prof. UEP. dr hab. Dariusz Nowak, Assist. Prof. Aleksandar Lichev, PhD, Szymon Nowak..... 344

СЪВРЕМЕННОТО УПРАВЛЕНИЕ НА МАРКЕТИНГОВИЯ ПЕРСОНАЛ – СПЕЦИФИКА И ПРОБЛЕМНИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Ваня Григорова 352

ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ И РАБОТА В МРЕЖИ
Доц. д-р Евелина Парашкевова, Доц. д-р Маргарита Шопова..... 360

POSITIVE ASPECTS AND CHALLENGES OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS
Assoc. Prof. Natalia Marinova, PhD..... 368

УСТОЙЧИВО ВНЕДРЯВАНЕ НА ОБУЧЕНИЕ ПО ПРОЕКТ №: 2022-1-BG01-KA220-VET-000089399 „ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ВЪЗМОЖНОСТ НА МСП В СЕКТОРА ХОРЕКА ЗА ЕФЕКТИВНО УСВОЯВАНЕ НА ЗНАНИЯ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ (HORECA 5.0)“
Доц. д-р Христо Сирашки..... 375

ИНТЕРЕСИ И МОТИВАЦИОННИ НАГЛАСИ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА МЕНИДЖЪРА
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева..... 382

РОЛЯТА НА СОЦИАЛНИТЕ МЕДИИ В СЪВРЕМЕННАТА ИКОНОМИКА: ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ЗА БИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова 388

ОСОБЕНОСТИ НА МЕЖДУЛИЧНОСТНИТЕ КОНФЛИКТИ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ И ТЯХНОТО РАЗРЕШАВАНЕ
Гл. ас. д-р Милен Динков..... 396

СЪЩНОСТ И ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ
Гл. ас. д-р Юлиян Господинов..... 404

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ПЪТЯ НА КЛИЕНТА
Ас. д-р Стелиана Василева 412

PROTECTION OF DOCUMENT-CENTRIC SYSTEMS FROM DIGITAL THREATS
Assistant Ghenadie Belinschi 420

ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ГЪВКАВА МЕТОДОЛОГИЯ (SCRUM) НА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Д-р Андрей Йорданов 426

ИКОНОМИКА НА ОТРАСЛИТЕ

УСТРОЙСТВО НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ТЕРИТОРИИ – ОСОБЕНОСТИ, РЕГЛАМЕНТИ, ПРОБЛЕМИ
Проф. д-р Гена Велковска 437

КОНЦЕПТУАЛЕН МОДЕЛ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ ТЕРИТОРИИ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Марина Николова..... 446

AN ANALYSIS OF THE CURRENT STATE AND DEVELOPMENT CHALLENGES OF RETAIL AND WHOLESALE BUSINESSES IN UKRAINE
Prof., Doctor of Economics, Olena Khadzhynova, Assoc. Prof., Candidate of Economic Sciences, Larysa Kapranova, Ph. D., Roman Sharanov 456

НЯКОИ ПРАВНИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ ПРИ МЕНИДЖМЪНТА НА СТОПАНСКИТЕ ДВОРОВЕ
Доц. д-р Валери Велковски..... 462

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЕВРОПЕЙСКИЯ АГРАРЕН СЕКТОР
Доц. д-р Виолета Блажева **473**

ЕКО-ЕФЕКТИВНИ СТРАТЕГИИ
Доц. д-р Елена Йорданова **478**

INNOVATION AND INDUSTRY 5.0 – SOME CONNECTIONS AND OPPORTUNITIES
Assoc. Prof., Iskra Panteleeva, PhD **483**

OPPORTUNITIES FOR INDUSTRIAL BUSINESS DEVELOPMENT THROUGH TECHNOLOGICAL INNOVATIONS
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD, PhD Student Kalin Borisov **491**

ПРОМОТИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ ЧРЕЗ ДИГИТАЛНИ ИНОВАЦИИ
Доц. д-р Любка Илиева **499**

ЛОГИСТИЧНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ФИРМАТА, ОРГАНИЗА-ЦИОННАТА ИДЕНТИФИКАЦИЯ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСКАТА АКТИВНОСТ НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИВОВАРНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Доц. д-р Сергей Найденов **506**

ПРОУЧВАНЕ НА РЕЛАЦИЯТА МЕЖДУ ДИГИТАЛНИТЕ УМЕНИЯ ЗА ПАЗАРУВАНЕ И РАЗПОЛАГАЕМИТЕ ДОХОДИ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Симеонка Петрова **516**

ИКОНОМИЧЕСКАТА СОЦИОЛОГИЯ В КОНТЕКСТА НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ 21 ВЕК
Гл. ас. д-р Ваня Ганева **522**

TRANSFORMATION OF CONSUMER ONLINE PURCHASING BEHAVIOUR IN THE EUROPEAN UNION
Head Assist. Prof. Zoya Ivanova, PhD **529**

METHODS FOR GENERATING INNOVATIONS IN BULGARIAN ENTERPRISES
Head Assist. Prof. Ivaylo Kostov, Ph.D. **537**

РОЛЯ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИЯ ТУРИЗЪМ
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 545

БАРИЕРИ ПРЕД ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ В МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докт. Виктор Маринов 551

HUMAN RESOURCES IN THE AGE OF DIGITALIZATION
PhD Student Denitsa Gharkova-Zaharieva 557

АНАЛИЗ НА СТРУКТУРАТА НА СОБСТВЕНИЯ КАПИТАЛ НА БАНКОВИЯ СЕКТОР В КОНТЕКСТА НА РЕГУЛАТОРНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ БАЗЕЛ III

Д-р Беатрис Любенова[1]

Резюме: *В регулаторните изисквания за банковия сектор ключово място заемат размерът и структурата на собствения капитал. Според действащите регулаторни стандарти Базел III собственият капитал на банките се формира от капитал от първи ред и капитал от втори ред. Според Базел III капиталът от втори ред не е приемлив над 1/3 от размера на капитала от първи ред. Анализът на изпълнението на капиталовите изисквания за банковия сектор е на основата на официални статистически данни на Европейския банков орган, като е генерирана база данни за периода 2017–2022 г, в която попадат 77 банки на най-високо ниво на консолидация, Основният критерий за избор на анализирания период е данните да са сравними и съпоставими и да позволяват както извършване на сравнителен анализ, така и генерализиране на изводите. Извършеният анализ потвърждава важността, която Базел III поставя върху качествените и количествените характеристики на капиталовите позиции, като се акцентира върху ролята, която има капиталът от първи ред относно устойчивостта на банковите институции спрямо рисковете от дейността им.*

Ключови думи: *собствен капитал, Базел III, капиталови изисквания, риск, относителен дял на капитала от първи ред*

JEL: G22, G32, C10

DOI: https://doi.org/10.58861/tae.pcesetfc.2024.14

ANALYSIS OF THE EQUITY STRUCTURE OF THE BANKING SECTOR IN THE CONTEXT OF BASEL III REGULATORY REQUIREMENTS

Beatris Lyubenova, PhD

Abstract: *In the regulatory requirements for the banking sector, the size and structure of the equity capital occupy a key place. According to the current Basel III regulatory standards, banks' own capital consists of Tier 1 capital and Tier 2 capital. According to Basel III, Tier 2 capital is not acceptable above 1/3 of the amount of Tier 1 capital. The analysis of the implementation of the capital requirements for the banking sector is based on official statistical data of the European Banking Authority, and a database has been generated for the period 2017-2022, which includes 77 banks at the highest level of consolidation. The main selection criterion of the analyzed period is that the data are comparable and comparable and*

[1] beatris_lyubenova@abv.bg, Банка ДСК – Централно управление, София.

allow both comparative analysis and generalization of conclusions. The analysis carried out confirms the importance that Basel III places on the qualitative and quantitative characteristics of capital positions, emphasizing the role that Tier 1 capital has on the resilience of banking institutions against the risks of their activity

Key words*: own capital, Basel III, capital requirements, risk, relative share of Tier 1 capital*

JEL: G22, G32, C10

DOI: https://doi.org/10.58861/tae.pcesetfc.2024.14

1. Въведение

В регулаторните изисквания за банковия сектор ключово място заемат размерът и структурата на собствения капитал, като се разглежда връзката между размера на собствения капитал и рисковия профил в резултат от дейността на кредитната институция. Според действащите регулаторни стандарти Базел III собственият капитал на банките се формира от капитал от първи ред и капитал от втори ред. Капиталът от първи ред представлява базов собствен капитал от първи ред, включващ обикновени акции, емитирани от институцията, неразпределена печалба, натрупан друг всеобхватен доход и преоценъчни резерви, както и допълнителен капитал от първи ред, който включва емитираните привилегировани акции, а капиталът от втори ред представлява хибридни капиталови инструменти и подчинен срочен дълг (Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 година относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници, н.д.). Според Базел III капиталът от втори ред не е приемлив над 1/3 от размера на капитала от първи ред. Целта на доклада е на основата на данни на Европейския банков орган за периода 2017-2022 г. да се анализира структурата на капитала на група банки на най-високо ниво на консолидация.

2. Регулаторната рамка Базел III – ключови характеристики и особености

Регулаторната рамка Базел III е създадена в резултат на констатираните недостатъци при световната финансова криза на регулаторната рамка Базел II, като в банковото законодателство в ЕС е транспонирана чрез Регламент 575/2013 (Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 година относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници, n.d.), наричан още Регламент за капиталовите изисквания (РКИ) и Директива 2013/36 (Директива 2013/36/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 година относно достъпа до осъществяването на дейност от кредитните институции и относно пруденциалния надзор върху кредитните институции и инвестиционните посредници, за изменение на), наричана още Директива за капиталовите изисквания (ДКИ). Още преди световната финансова криза

и преди фалитите в банковия сектор на САЩ се появяват мнения и констатации, че е необходимо ревизиране на регулаторните изисквания Базел II, защото не се анализират ликвидните буфери и високото ниво на ливъридж, като допълнително са съчетани с неправилно оценяване и управление на риска и прекомерен растеж на кредитните портфейли в условията на влошаваща се икономическа обстановка (Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision, 2008).

Основните промени в регулаторната рамка Базел III са свързани с разширяване обхвата на трите стълба с регулаторни изисквания, както и ревизиране на подходите при изчисляване на капиталовите изисквания. С въвеждането на новите регулаторни изисквания се поставя акцент върху необходимостта банките да разполагат с подходящ набор от високоликвидни активи, които са достатъчни за поддържане и прогнозиране на нетните изходящи парични потоци за период от 30 дни при реализиране на стресови предположения. Чрез въвеждането на това изискване се цели подобряване на устойчивостта на кредитната институция при възникване на потенциални краткосрочни ликвидни дефицити (Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and liquidity risk monitoring tools, 2013, p. 13).

В стълб 1 „Показатели за финансова стабилност“ са въведени коефициенти за ликвидност (LCR, NSFR), както и коефициент за ливъридж. Причината за изчисляване показатели за ликвидност са констатираните недостатъци на Базел II. Ревизирани са Стандартизираният подход и методиката при прилагане на рисковите тегла, както и Вътрешнорейтинговият подход (Ramirez, 2017, p. 23). Констатираните недостатъци при определянето на капиталовите изисквания за операционен риск са отстранени чрез възможността за прилагането само на един подход.

За Стълб 2 „Надзорен преглед и вътрешна оценка на риска“ се въвеждат методологии за прилагане на стрес тестове и симулации при предварително разработени сценарии от регулаторните органи, както и различни капиталови буфери, които зависят от рисковия профил и мащаба на дейността на всяка кредитна институция. Стрес тестовете и разглеждането на различни сценарии стават важна част от устойчивостта не само на отделната банка, но и се превръщат в ефективен инструмент за оценка устойчивостта на банковата система (Христев, 2019).

С промените в Стълб 3 „Пазарна дисциплина на кредитните институции“ се цели по-подробно оповестяване на информация за всички констатирани рискове, на които е изложена всяка кредитна институция. Това се постига с въвеждането на образци за оповестяване на информацията, като по този начин се постига съпоставимост между публикуваните данни за отделните кредитни институции. Промените в регулаторните изисквания се транспонират в банковото законодателство чрез въвеждането на:

- Буфер на запазване на капитала, който се добавя към минималния изискуем капитал на банката.

- Антицикличен капиталов буфер, който е създаден, за да допълни минималните капиталови изисквания.
- Капиталови изисквания за глобално системно значими банки.
- Коефициент на ливъридж (Basel III leverage ratio framework and disclosure requirements, 2014).
- Коефициент на ликвидно покритие (LCR) (Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and liquidity risk monitoring tools, 2013).
- Коефициент на нетно стабилно финансиране (NSFR) (Basel III: the net stable funding ratio, 2014).

От представеното дотук следва, че основните промени в Базел III са насочени към повишаване на критериите за качеството на капиталовата база на банките, като за целта е въведена на нова дефиниция за капитал - разделя на две основни части – капитал от първи ред и капитал от втори ред, както и изисквания, на които трябва да отговаря. Капиталът от първи ред представлява базов собствен капитал от първи ред, който включва обикновени акции, емитирани от институцията, неразпределена печалба, натрупан друг всеобхватен доход и преоценъчни резерви, както и допълнителен капитал от първи ред, който включва емитираните привилегировани акции, капиталът от втори ред представлява хибридни капиталови инструменти и подчинен срочен дълг (Миланова, 2019). Важен аспект на регулаторната рамка Базел III е измерването на финансовата устойчивост на кредитната институция да се извършва на основата на адекватността на базовия собствен капитал от първи ред, а не на основат на общата капиталова адекватност, както е при Базел I и Базел II (Любенова, Каппиталови изисквания в условията на Базел III и Платежоспособност II, 2019). Изпълнението на регулаторните изисквания Базел III предвижда преходен период, в който кредитните институции трябва да ревизират и актуализират действащите политики и процедури за управление на капитала, управление на риска и видовете риск, за минималните капиталови изисквания и т.н. (Akkizidis & Kalyvas, 2018, p. 36).

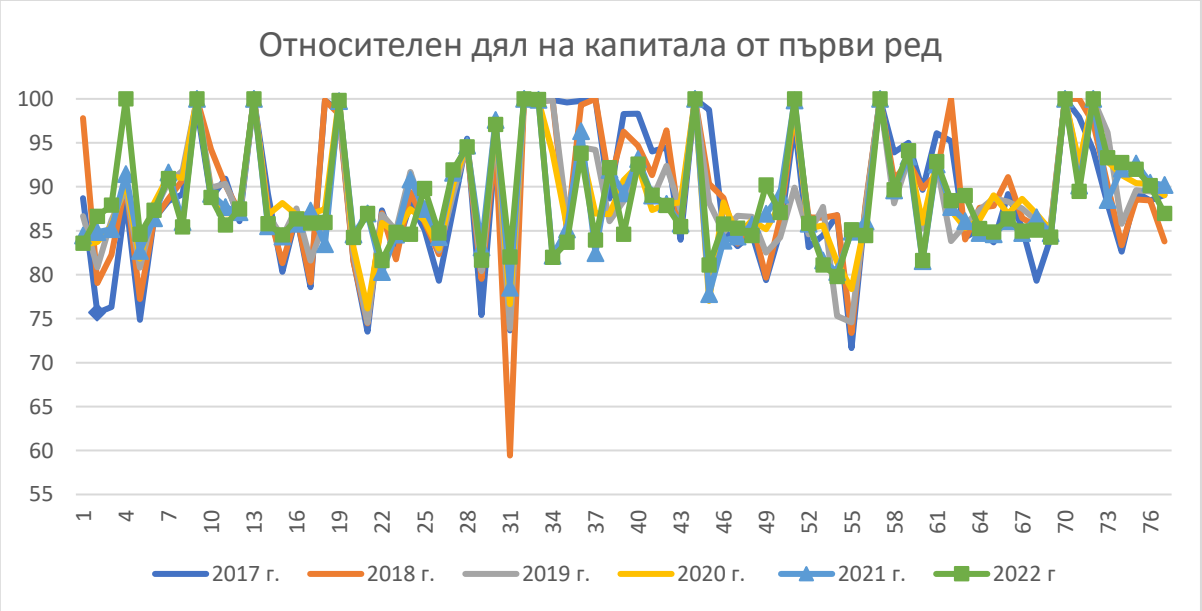
3. Анализ на структурата на собствения капитал

Настоящият анализ се базира на информация от платформата за европейска централизирана инфраструктура от данни, тъй като Европейският банков орган (ЕБО)/ European Banking Authority (EBA) набира и анализира регулаторни данни за широк кръг финансови институции – данни, предоставяни на надзорните органи, данни за преструктурирания, възнаграждения и плащания и други, въз основа на които може да се извършват задълбочени анализи на банковия/финансовия сектор в целия ЕС. ЕБО генерира значителна по обем информация с цел повишаване на финансовата дисциплина и прозрачността във финансовия сектор, която включва и данните от собствените оповестявания на банките по Стълб 3 според Директивата на ЕС за капиталовите изисквания за банките на най-високо

ниво на консолидация в 26 държани от ЕС и Европейското икономическо пространство (ЕВА, 2022). За целите на изследването е генерирана база данни за периода 2017–2022 г., в която попадат 77 банки на най-високо ниво на консолидация, за които е налична информация по изследваните показатели за всички години от периода. Тезата на автора е, че проследяването на относителните дялове на видовете капитал в капиталовата структура на банките дава възможност не само да се установи степента на спазване на регулаторните изисквания за собствения капитал и съотношенията между тях, но също така позволяват да се проследят тенденции и закономерности в изменението им и да се разкрият важни аспекти на капиталовата структура на банките (Любенова, 2023).

Относителен дял на собствения капитал от първи ред

Относителният дял на собствения капитал от първи ред към 31 декември за годините от анализирания период варират в доста широк диапазон – от 60,21% до 100% за 2017 г., от 59,4% до 100% за 2018 г., от 73,9% до 100% за 2019 г., от 76,15% до 100% за 2020 г., от 77,77% до 100% за 2021 г., от 79,8 до 100% за 2022 г. Налице е устойчив тренд към увеличаване на относителния дял на собствения капитал от първи ред, което ясно показва, че банките се стремят да подобряват това съотношение и да отговарят в по-висока степен на регулаторните изисквания. В малки граници варира броят на банките, при които собственият капитал е формиран изцяло от капитал от първи ред – 6 банки за 2017 г., 9 банки за 2018 г. и 2020 г. и 2022 г., 7 банки за 2019 г. и 2021 г.

Фигура 1. Относителен дял на капитала от първи ред от собствения капитал

Източник: Европейски банков орган. (ЕВА, 2022) *и изчисления на автора*

Относителен дял на базовия собствен капитал от първи ред (CET1) от капитала от първи ред

Важен аспект от анализа е и проследяването на динамиката на относителния дял на базовия собствен капитал от първи ред (CET 1) от капитала от първи ред. Установи се, че те също варират в сравнително широки граници към 31 декември, а именно: от 73,16% до 100% за 2017 г., от75,37% до 100% за 2018 г., от 76% до 100% за 2019 г., от 78,6% до 100% за 2020 г., от 80,18% до 100% за 2021 г., от 69,8% до 100% за 2022 г. От друга страна, резултатите показват устойчива тенденция към намаляване на броя на банките при които базовият собствен капитал от първи ред е равен на капитала от първи ред – 31 банки 2017 г., 21 банки 2018 г. и 2020 г., 20 банки 2019 г., 23 банки 2021 г. и 7 банки 2022 г.

Относителен дял на собствения капитал от втори ред

Относителният дял на собствения капитал от втори ред на изследваните банки към края на година е както следва: за 2017 г. е в диапазона от 0% до 28,3%, за 2018 г. варира в по-големи граници - между 0% и 40,6%, за 2019 г. е между 0% и 26,1%, за 2020 г. е 0% и 23,85%, за 2021 г. е между 0% и 22,23%, за 2022 г. между 0% и 26,1%.

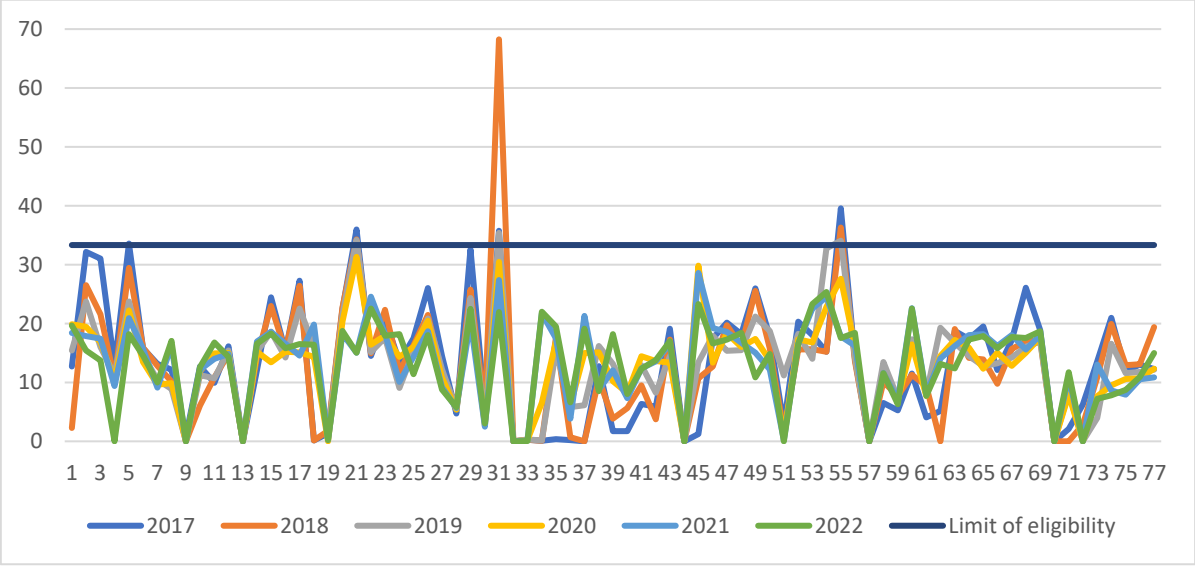
Отношение на капитала от втори ред към капитала от първи ред

На анализ е подложено спазването на регулаторното изискване, капиталът от втори ред да не надвишава 1/3 или 33,33% от размера на капитала от първи ред. Резултатите от анализа сочат, че:

- Към 31.12.2017 г. при 12 от банките делът на капитала от втори ред от капитала от първи ред е под 1%, за 16 банки е от 1% до 10%, при 33 банки е между 10% и 20%, при 10 банки е между 20,1% и 30%, при 3 банки е между 31% и 32,6%, които са критично близо до регулаторно определената граница, а при 4 банки е между 33 и 39,6% и при тях е налице надвишаване на регулаторно определената граница за приемлив размер на капитала от втори ред.
- Към 31.12.2018 г. делът на капитала от втори ред от капитала от първи ред варира в много широки граници от 0% до 68,25%, като най-високата стойност се отнася за банката, която е с най-нисък дял на капитала от първи ред в собствения капитал. Установи се, че при три банки е налице привишаване на регулаторното изискване за приемливост на капитала от втори ред - стойностите са съответно 34,3%, 36,3% и 68,25%. Разпределението на банките според относителния дял на капитала от втори ред от капитала от първи ред е следното: при 13 банки е под 1%, при 14 банки е между 1% и 10%, при 37 банки е между 10% и 20%, при 10 банки е между 20% и 30%, при 3 банки е над 30 % и е между 34,3% и 68,3%.
- Към 31 декември 2019 г. делът на капитала от втори ред от капитала от първи ред на изследваните банки е между 0% и 35,4%, като отново при три от банките не е спазено регулаторното изискване за прием-

ливост на капитала от втори ред – получените стойности за тях са 34,1%, 34,2% и 35,4%. Разпределението на банките според относителния дял на капитала от втори ред от капитала от първи ред е следното: при 9 банки е под 1%, при 13 банки е между 1% и 10%, при 44 банки е между 10% и 20%, при 7 банки е между 20% и 30%, при 4 банки е над 30 %, като само при 3 от тях надвишава 33,33%.

- Към 31.12.2020 г. делът на капитала от втори ред от капитала от първи ред варира между 0% и 31,32%, като при всички банки е спазено регулаторното изискване за приемливост на капитала от втори ред – получените стойности са под 33,33%. Разпределението на банките според относителния дял на капитала от втори ред от капитала от първи ред е следното: при 9 банки е под 1%, при 13 банки е между 1% и 10%, при 46 банки е между 10% и 20%, при 7 банки е между 20% и 30%, при 2 банки е над 30 %, но са в рамките на регулаторните изисквания (30,5% и 31,3%).
- Към 31.12.2021 г. показателят варира между 0% и 28,59%, като при всички банки е спазено регулаторното изискване за приемливост на капитала от втори ред. Разпределението на банките според относителния дял на капитала от втори ред от капитала от първи ред е следното: при 10 банки е под 1%, при 12 банки е между 1% и 10%, при 45 банки е между 10% и 20%, при 10 банки е между 20% и 30%.
- Към 31.12. 2022 г. показателят е между 0% и 20,2%, като отново за всички анализирани банки е спазено регулаторното изискване за приемливост на капитала от втори ред. Разпределението на банките според относителния дял на капитала от втори ред от капитала от първи ред е следното: при 11 банки е под 1%, при 14 банки е от 1% до 10%, при 51 банки е от 10% до 20%, при 1 банка е от 20% до 30%.

Фигура 2. Капитал от втори ред към капитал от първи ред
Източник: European Banking Authority (EBA, 2022) *и изчисления на автора*

От представеното дотук ясно се откроява тенденцията за намаляване на относителния дял на капитала от втори ред от капитала от първи – в началото на изследвания период (2017 г.) за някои от изследваните банки е налице надвишаване на стойността за приемлив капитал от втори ред според Базел III, докато за 2021 г. и за 2022 г. за всички банки капиталът от втори ред е в границите на приемливост. Резултатите показват, че наличието на регулаторен механизъм и изисквания за качеството на капиталовата база има изключително голямо значение мениджмънтът на кредитните институции да предприема необходимите мерки, капиталовите съотношения да са в допустимите граници, за да се гарантират финансовата стабилност и устойчивост на банките.

Емпиричните данни за банките според относителния дял на капитала от първи ред по години, представено чрез хистограми, показват, че е налице динамика в разпределението им. Анализът на разпределението на банките според относителния дял на капитала от първи ред по години показва, че средната аритметична се колебае между 88,6% и 89,3%, като най-ниска е за 2021 г., а най-висока за 2018 г., а коефициентът на вариация е 8,61%.

Таблица 11. Характеристики на разпределението на банките според относителния дял на капитала от първи ред

Характеристики	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.
Средна аритметична величина (%)	88,90	89,28	88,68	88,9	88,60	88,78
Медиана (%)	88,46	88,64	87,55	87,46	86,94	86,95
Стандартно отклонение (%)	7,81	7,686	6,228	5,785	5,805	5,779
Коефициент на вариация (%)	8,786	8,610	7,023	6,507	6,552	6,509
Коефициент на асиметрия на Пирсън	-0,163	-0,676	0,068	0,372	0,688	0,804
Моментен коефициент на асиметрия	-0,1664	-0,676	0,0695	0,3797	0,7016	0,8202
Коефициент на ексцес	-0,795	-1,712	0,186	0,068	-0,236	-0,381

Източник: Изчисления на автора.

Вариацията в относителния дял на капитала от първи ред, измерена посредством средното квадратично отклонение, показва, че най-голяма е вариацията за 2017 г. (7,81%), а най-слаба е за 2020 (5,785%), следвана от 2021 г. (5,805%). За 2018 г. е налице значителна лява отрицателна асиметрия,

което означава, че кривата на разпределението е изтеглена вляво към ниските стойности на относителния дял на капитала от първи ред. За 2021 г. и 2022 г. се установи значителна дясна положителна асиметрия, при която кривата на разпределението е изтеглена към по-високите стойности на относителния дял на капитала от първи ред.

В резултат на извършения анализ на разпределението на банките според относителния дял на капитала от първи ред за постигане на сравнимост между резултатите е извършена групировка на банките според относителния дял в интервали с ширина 5% , като се започва от 55% дял на капитала от първи ред и се достига до 100% относителен дял на капитала от първи ред. Резултатите от тази групировка са представени в Таблица 2 и от тях ясно се вижда, че двумодално е разпределението за 2017 г. и за 2018 г., а за 2019 г., 2020 г., 2021 г. и 2022 г. разпределението е едномодално. При разпределение с еднакви интервали ясно се виждат групите, в които има най-голям брой банки, като за 2017 г., 2018 г. 2019 г., 2021 г. и 2022 г. най-голям брой банки има в интервала от 85 % до 90% относителен дял на капитала от първи ред в структурата на собствения капитал. През 2021 г. само 2 банки имат относителен дял на капитала от първи ред в интервала от 75% до 80%, а за 2022 г. само 1 банка е в този интервал. Чрез представената групировка ясно се откроява тенденцията към увеличаване броя на банките, при които относителният дял на капитала от първи ред е над 80%.

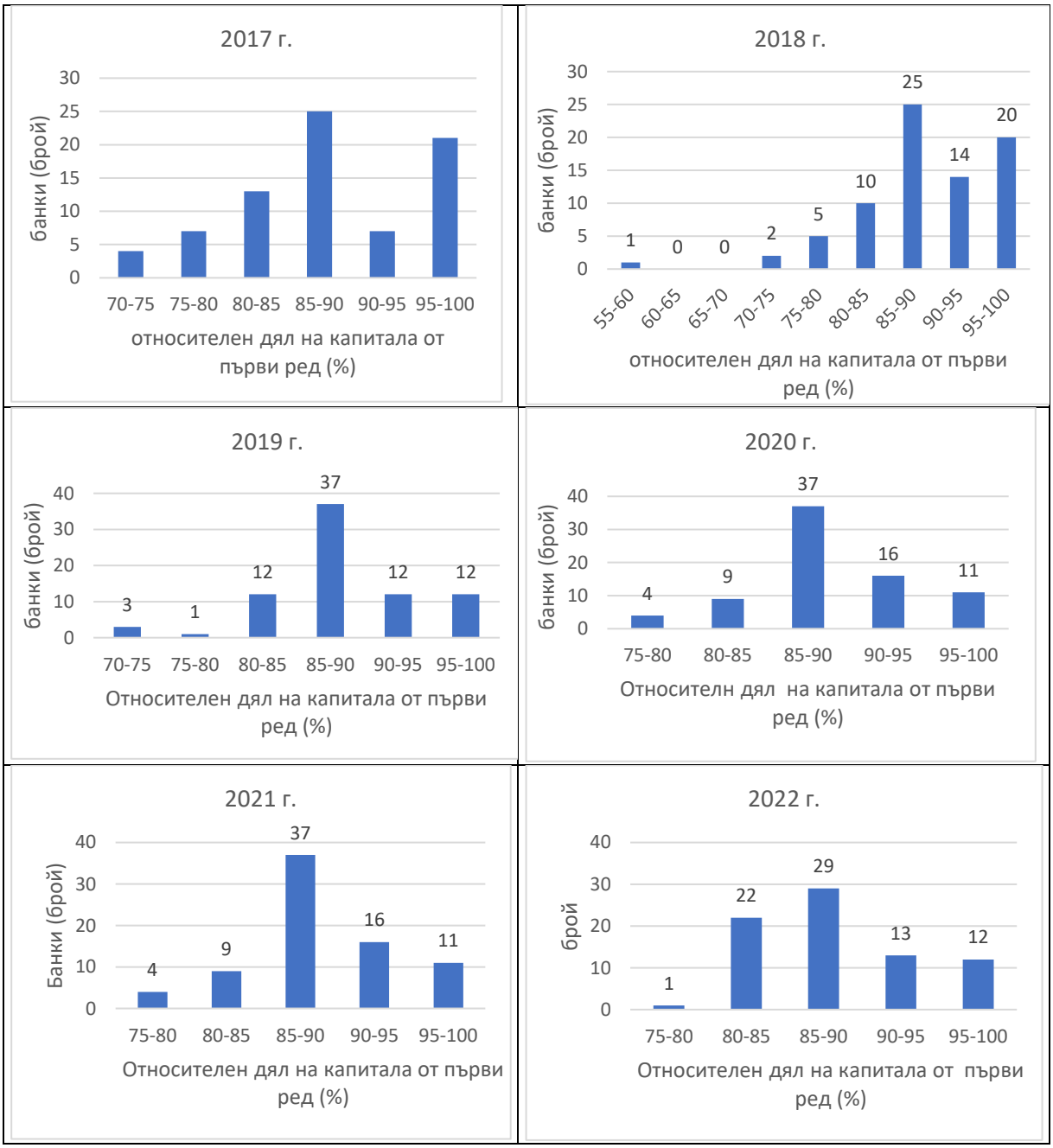
Таблица 22. Разпределение на банките според относителния дял на капитала от първи ред от общия размер на собствения капитал

Относителен дял на капитала от първи ред (%)	Банки (бр.)					
	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.
над 55 до 60	-	1	-	-	-	-
над 60 до 65	-	-	-	-	-	-
над 65 до 70	-	-	-	-	-	-
над 70 до 75	4	2	3	-	-	-
над 75 до 80	7	5	1	4	2	1
над 80 до 85	13	10	12	9	22	22
над 85 до 90	25	25	37	37	27	29
над 90 до 95	7	14	12	16	14	13
над 95 до 100	21	20	12	11	12	12
Общо	**77**	**77**	**77**	**77**	**77**	**77**

Източник: Изчисления на автора.

Установената промяна в разпределението на банките според относителния дял на капитала от първи ред е резултат от повишаването на регулаторните изисквания за качеството на капиталовата база и по-конкретно за капитала от първи ред, които са свързани с необходимостта от увеличаване

размера на акционерния капитал за сметка на хибридни инструменти и подчинен срочен дълг.

Фигура 31. Разпределение на банките според относителния дял на капитала от първи ред

Източник: Изчисления на автора.

4. Заключение

Резултатите от анализа показват, че за всички анализирани банки през периода 2017–2022 г. съотношенията на капиталова адекватност като процент от общата рискова експозиция – съотношение на базов собствен капитал от първи ред, съотношение на капитал от първи ред и съотношение

на обща капиталова адекватност, сравнени с регулаторно определените минимални съотношения, не само са изпълнени, но и показателите на банките значително ги надвишават.

Чрез представената групировка на банките се откроява тенденцията към увеличаване броя на банките, при които относителният дял на капитала от първи ред е над 80%, като тази промяна е пряк резултат от повишаването на регулаторните изисквания за качеството на капиталовата база и по-конкретно за капитала от първи ред, които са свързани с необходимостта от увеличаване размера на акционерния капитал за сметка на хибридни инструменти и подчинен срочен дълг както и с капитализиране на печалбата и трансформирането ѝ в други резерви.

Проследяването на динамиката на относителните дялове на групите капитал дава основание да се обобщи, че през периода 2017–2022 г. се наблюдава тенденция към увеличаване дела на собствен капитал от първи ред. Тази тенденция е в унисон с Базелските стандарти, които отдават все по-голямо значение на собствения капитал от първи ред и в частност на базовия собствен капитал от първи ред (CET 1).

Промените в регулаторната рамка и увеличаващите се капиталови изисквания поставят нови предизвикателства както пред мениджмънта на банките при вземането на адекватни, иновативни и отговорни управленски решения изпълнението на капиталовите изисквания и гарантирането на платежоспособността на кредитните институции, така и пред европейския и националния банков надзор за провеждане на надежден и ефективен мониторинг и контрол за поддържане на стабилна и сигурна национална и европейска банкова система.

Използвани източници

Akkizidis, I., & Kalyvas, L. (2018). *Final Basel III Modelling Implementation, Impact and Implications ; Ioannis Akkizidis, Lampros Kalyvas; 2018; page 36.* Springer International Publishing.

Basel III leverage ratio framework and disclosure requirements. (January 2014 r.). Извлечено от Basel Committee on Banking Supervision: https://www.bis.org/publ/bcbs270.htm

Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and liquidity risk monitoring tools. (January 2013 r.). Извлечено от https://www.bis.org/publ/bcbs238.htm

Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and liquidity risk monitoring tools. (January 2013 r.). Извлечено от Basel Committee on Banking Supervision: https://www.bis.org/publ/bcbs238.pdf

Basel III: the net stable funding ratio. (October 2014 r.). Извлечено от Basel Committee on Banking Supervision: https://www.bis.org/bcbs/publ/d295.pdf

EBA. (2022). *European Banking Authority*. Извлечено от https://www.eba.europa.eu/: https://www.eba.europa.eu/risk-analysis-and-data/eu-wide-transparency-exercise/

EIOPA. (н.д.). *(European Insurance and Occupational Pensions Authority EIOPA*. Извлечено от (European Insurance and Occupational Pensions Authority: https://www.eiopa.europa.eu/

Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision. (September 2008 r.). Извлечено от Basel Committee on Banking Supervision: https://www.bis.org/publ/bcbs144.pdf

Ramirez, J. (2017). *Juan Ramirez. The Handbook of Credit Risk Management-Originating, Assessing, and Managing Credit Exposures;; 2017; page 23.*

Директива 2013/36/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 година относно достъпа до осъществяването на дейност от кредитните институции и относно пруденциалния надзор върху кредитните институции и инвестиционните посредници, за изменение на. (н.д.). Извлечено от https://eur-lex.europa.eu/eli: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/36/oj/bul

Любенова, Б. (2019). Каппиталови изисквания в условията на Базел III и Платежоспособност II. *Годишен алманах "Научни изследвания на докторанти"*(XII, книга 15). Извлечено от https://dlib.uni-svishtov.bg/bitstream/handle/10610/4273/97c852bb7f9cee0d43fc8415dda4a658.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Любенова, Б. (2023). *Оценка и управление на риска. Автореферат. Дисертация.* Свищов.

Миланова, Е. (2019). Време ли е за Базел IV и какви са ефектите върху банките в България. *Икономически и социални алтернативи*(1).

Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 година относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници. (н.д.). Изтеглено на 1 11 2024 г. от https://eur-lex.europa.eu/: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/bg/TXT/?uri=CELEX:32013R0575

Христев, В. (2019). *Банково стрес-тестване: ефективност на макропруденциалния стрес тест за оценка на банковата устойчивост. Автореферат. .* София.